

دیدگاه

شماره: ۸۹۱	موضوع: چشم‌انداز رشد اقتصادی و چالش‌های پیش رو
تاریخ: ۱۳۹۸/۱۱/۳۰	
تهیه و تنظیم: دکتر حسن حیدری	
توضیح اجمالی:	
اقتصاد ایران از سال ۱۳۹۷ در شرایط خاصی قرار گرفته است. تحریم‌های اقتصادی و فشارهای سیاسی آمریکا همگی با هدف فرو ریختن اقتصاد ایران و در نهایت کسب منافع سیاسی طراحی شدند. در نتیجه این فشارها و شرایط، رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۷ به رقم ۴/۹- درصد رسید. در بین بخش‌های اقتصادی به ترتیب بخش استخراج نفت و گاز طبیعی با افت ۱۳/۹ درصدی و بخش صنعت با افت ۶/۵ درصدی ارزش‌افزوده روبرو بودند که نشان می‌دهد بیش از سایر بخش‌های اقتصادی از این شرایط آسیب دیده‌اند. با گذشتن از سال ۱۳۹۷ و بازیابی توان بانک مرکزی و دولت در کنترل بازار ارز و تثبیت شرایط اقتصادی، انتظار بر این است که روند رو به افت رشد اقتصادی متوقف شده باشد و حتی شاهد بازیابی بخشی از تولید و درآمد از دست رفته در سال ۱۳۹۷ باشیم. برخی از شواهد و آمارها نیز موید این وضعیت هستند. به عنوان نمونه، ریاست بانک مرکزی اخیرا با استناد به گزارش پژوهشکده پولی و بانکی در خصوص تولیدات صنعتی شرکتهای بورسی به این موضوع اشاره کرده‌اند که رشد تولید صنعتی این شرکت‌ها در شهریورماه نسبت به مردادماه به میزان ۱/۲ درصد مثبت بوده است. بر مبنای همین گزارش، از ابتدای سال ۱۳۹۸ روند رشد منفی صنعتی، بطور ماهانه کاهنده بوده است و در ماه شهریور مثبت شده است. سایر گزارش‌ها و آمارها نیز نشان می‌دهند که هر چند به طور محدود اما در مجموع روند منفی گذشته متوقف شده و در برخی از موارد اوضاع بهبود یافته است. به عنوان مثال، اطلاعات بازار بورس نشان می‌دهد تا پایان شهریورماه ۱۳۹۸، ارزش بازار اکثر صنایع بورسی نسبت به مردادماه قبل به طور متوسط ۱۲/۷۳ درصد افزایش یافته است و تعداد محدودی از صنایع با رشد منفی ارزش مواجه بوده‌اند. همین‌طور به استثنای دو صنعت که بازدهی صفر داشته‌اند، بازده صنایع بورسی در مجموع ۶۶/۵ درصد بوده است. در مجموع در بازار سهام به ازای هر سهم در این مدت ۸۸۹ ریال سود بدست آمده است که رقم بسیار مناسبی است و نشان می‌دهد شرکت‌های بورسی در وضعیت سوددهی قرار گرفته‌اند. از سوی دیگر، چشم‌انداز بازار بورس نسبت به سال قبل بهبود یافته است که این امر را می‌توان از افزایش متوسط نسبت قیمت به درآمد (P/E) از حدود ۶ در پایان مرداد ۱۳۹۸ به ۶/۵ در پایان شهریورماه ۱۳۹۸ مشاهده کرد که نشان می‌دهد تقاضا برای سهام شرکت‌ها افزایش یافته است. درواقع آمار شرکت‌های بورسی با آماری که توسط ریاست محترم بانک مرکزی ارائه شده است، سازگاری دارد. در بخش صنعت نیز شاهد بهبودهایی در برخی از بخش‌ها هستیم. هر چند بر اساس آمار وزارت صنعت، معدن و تجارت در برخی از بخش‌ها شاهد کاهش تولید در مرداد ماه نسبت به تیرماه ۱۳۹۸ هستیم (از جمله کاهش تولید سواری، اتوبوس، مینی‌بوس و ون، کمباین، تراکتور، داروی انسانی، روغن نباتی، لاستیک خودرو، کارتن، نئوپان، سموم دفع آفات و...)، اما تولید انواع کاغذ (۱/۵ درصد)، محصولات پتروشیمی (۷/۵ درصد)، الیاف و تاپس پلی‌استر (۵ درصد)، چرم (۲/۵ درصد) در مرداد نسبت به تیرماه افزایش یافته است. همچنین تولید فولاد خام (۱/۵ درصد)، آلومینا (۴/۷ درصد)، کاشی (۰/۹ درصد)، شیشه جام (۸/۲ درصد)، ظروف شیشه‌ای (۲/۶ درصد)، و چینی بهداشتی (۵/۱ درصد) در مرداد نسبت به تیرماه افزایش یافته است. در همین مدت تولید محصولات شیمیایی ۹/۳ درصد، آمونیاک ۱۹/۲ درصد، اوره ۲۵/۵ درصد و اپوکسی رزین ۸۰ درصد افزایش یافته است. در مجموع به نظر می‌رسد که وضعیت تولید در اقتصاد ایران در حال پشت‌سر گذاشتن روند منفی و حرکت جزئی به سمت مثبت گرایش دارد. ذکر این نکته نیز لازم است که این ارقام به معنای جبران کاهش تولیدات صنعتی نیست و هنوز اقتصاد ایران به سطح سال ۱۳۹۶ بازنگشته است، اما همین که روند منفی آن کند شده و در برخی از بخش‌ها بهبودها و رشدهای مثبتی مشاهده می‌شود، باید آن را به فال نیک گرفت.	

دیدگاه

با توجه به موارد بیان شده، پرسش اساسی این است که چشم‌انداز رشد اقتصادی در ماه‌های آینده و نیز سال ۱۳۹۹ چگونه است؟ به نظر می‌رسد که اقتصاد ایران با چالش‌هایی روبرو است که رشد اقتصادی و تداوم آن در گرو حل این چالش‌ها است.

اولین چالش این است که اگر هم رشدی در ماه‌های اخیر رخ داده باشد، این رشد متوازن نیست و هنوز برخی از بخش‌ها، بویژه بخش‌های صنعتی با مشکل روبرو هستند. به عنوان مثال، در فاصله تیرماه تا مردادماه ۱۳۹۸ تولید انواع سواری (۲۹- درصد)، وانت (۴۰/۴- درصد)، کامیون کشنده (۳۸- درصد)، تراکتور (۲۸- درصد)، پودر شوینده (۲۲- درصد)، کارتن (۳۴- درصد)، سموم دفع آفات نباتی (۱۵- درصد)، روغن موتور و صنعتی (۱۲- درصد)، انواع تلویزیون (۲۴- درصد) و یخچال و فریزر (۱۲/۸- درصد) با کاهش قابل توجه روبرو بوده‌اند. این نشان می‌دهد برای تحقق رشد اقتصادی و تداوم آن باید مشکلات برخی از مهمترین بخش‌های اقتصادی و صنعتی را رفع کرد.

مساله دوم چالش سرمایه‌گذاری است. درواقع نگاهی به روند نرخ رشد سرمایه‌گذاری کشور نشان می‌دهد که متناسب با رشد اقتصاد کشور، سرمایه‌گذاری افزایش نیافته است. به عنوان مثال، بر اساس اطلاعات حساب‌های ملی ایران که توسط مرکز آمار ایران منتشر می‌شود، در سال ۱۳۹۵ علی‌رغم رشد قابل توجه اقتصادی (بیش از ۱۲ درصد)، شاهد کاهش بیش از ۵ درصدی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص بودیم. در سال ۱۳۹۶ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ۳/۴ درصد بوده و در سال ۱۳۹۷ شاهد کاهش ۵/۶ درصدی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در کشور بوده‌ایم. در بخش صنعت، اگرچه در ۵ ماهه نخست سال ۱۳۹۸ نسبت به مدت مشابه سال قبل شاهد افزایش حدوداً ۳۰ درصدی ارزش جوازهای تاسیس صادره سرمایه‌گذاری بوده‌ایم، اما اگر این ارقام را بر حسب ارقام حقیقی محاسبه کنیم، با توجه به تورم ۴۲ درصدی در همین مدت، نتیجتاً شاهد کاهش ۱۲ درصدی ارزش جوازهای تاسیس صنعتی بوده‌ایم. در خصوص پروانه‌های بهره‌برداری نیز شاهد کاهش بیش از ۴۱ درصدی در ارزش پروانه‌های بهره‌برداری در ۵ ماهه نخست سال ۱۳۹۸ نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۷ بوده‌ایم که البته بخشی از آن به دلیل تاثیر قابل توجه بهره‌برداری از طرح ستاره خلیج فارس در سال گذشته است که به تنهایی رقم بالایی را به خود اختصاص داده است. با توجه به این وضعیت، آمار و ارقام نشان می‌دهد که چشم‌انداز مناسب و باثباتی برای سرمایه‌گذاری در کشور وجود ندارد و افق‌ها هنوز کوتاه‌مدت هستند.

چالش مهم دیگری که باید به آن اشاره کرد، وضعیت بودجه و کسری آن است. به هر حال با توجه به قطع تقریباً کامل درآمدهای نفتی، بودجه با کسری قابل توجهی روبرو است و تامین این کسری چالش بزرگ اقتصاد ایران است. از سوی دیگر، دولت برخی از تعهدات را در سال‌های قبل بر عهده گرفته که می‌تواند آن‌ها را کاهش دهد و منابع بیشتری برای تامین کسری بودجه آزاد کند. مهمترین این تعهدات در زمینه یارانه‌ها است که عبارتند از یارانه‌های مستقیم و غیرمستقیم. بر اساس تبصره ۱۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۸، مبلغ یارانه نقدی و غیرنقدی خانوارها ۴۱۱ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شده است که رقم قابل توجهی است. همچنین دولت در همین تبصره مبلغ ۴۹۰۰۰ میلیارد ریال را برای ایجاد دسترسی عادلانه به خدمات بهداشتی و درمانی در نظر گرفته است. دولت باید در زمینه کاهش پوشش پرداخت یارانه نقدی و محدود کردن آن به گروه‌هایی که با احتمال بیشتر مستحق دریافت یارانه هستند تلاش کند. از سوی دیگر، می‌توان با اصلاح قیمت سوخت بخش دیگری از منابع را آزاد کرد. با توجه به وضعیت فعلی، پیشنهاد می‌شود که اصلاح قیمت سوخت تدریجی بوده و دولت از پرداخت یارانه نقدی بابت افزایش قیمت آن پرهیز نماید.

چالش دیگری که می‌تواند روند بهبود اقتصادی را به تاخیر بیندازد، بروز مجدد شوک‌های سیاسی است. اگرچه در وضعیت فعلی سطح حساسیت اقتصاد ایران نسبت به شوک‌های سیاسی نسبت به ابتدای سال ۱۳۹۷ کمتر است، با این حال در صورتی که شوک سیاسی مهمی به اقتصاد ایران وارد شود، می‌تواند مشکلات جدیدی برای اقتصاد ایران بوجود آورد. به عنوان نمونه، افزایش تنش سیاسی و نظامی در خلیج فارس و افزایش احتمال درگیری نظامی یا خروج اروپا از برجام و ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت اتفاقاتی است که می‌تواند دور جدیدی از شوک به اقتصاد ایران ایجاد کند، هر چند بعید است دامنه آن با آنچه که در سال ۱۳۹۷ رخ داد، قابل مقایسه باشد.

دیدگاه

در نهایت، مشکلات مدیریتی و اداری چالش مهمی هستند که می توانند مانع رشد اقتصادی شوند. عدم تعیین تکلیف مدیران اجرایی در زمان مناسب، معلق ماندن وضعیت اجرای برخی از طرح ها و سیاست ها و شفاف نبودن موضع دولت و دستگاه های اجرایی درباره آن ها، تغییرات مداوم پست ها و سمت های مدیریتی و مواردی از این دست همگی موجب بلاتکلیفی اداری و مدیریتی شده و خود مانع مهمی برای رشد اقتصادی خواهند بود.

نکات کلیدی:

آمار و ارقام و برخی از نشانه ها موید این است که اقتصاد ایران در حال پشت سر گذاشتن رشد منفی و آغاز رشد محدود اقتصادی حداقل در برخی از بخش های اقتصادی است. با این حال برخی از چالش ها وجود دارند که باید برای تداوم و تقویت این روند به آن ها پرداخته شود. از جمله این چالش ها عبارتند از:

- ۱- تداوم مشکلات برخی از بخش ها و صنایع از جمله خودرو و قطعات، صنایع شیمیایی، و لوازم خانگی.
- ۲- عدم رشد سرمایه گذاری در اقتصاد ایران حتی در سال های قبل از تحریم های اقتصادی که می تواند رشد بلندمدت را تضعیف نماید.
- ۳- چالش کسری بودجه و تعهدات یارانه ای دولت از جمله یارانه های مستقیم نقدی، قیمت های سوخت یارانه ای و طرح تحول سلامت.
- ۴- احتمال بروز چالش های جدید سیاسی که می تواند شوک منفی دیگری به اقتصاد ایران وارد کند.